

SJEMOT / EXODUS – HOOFDSTUK ZEVEN

7. ¹ Hierop zei Hasjem tegen Mosjé: zie, Ik stel je aan als heer en meester over Par'ó, en Aharon, je broer, zal jouw woordvoerder zijn.

Ibn Ezra **Hierop zei Hasjem** – Nadat Mosjé in het vorige vers (6:30) gevraagd had hoe hij Par'ó naar hem kon doen luisteren, omdat hij onbesneden van lippen was, antwoordt Hasjem daarop nu: „Ik stel je aan als heer en meester over Par'ó”.

Rasji **Ik stel je aan als heer en meester** [*Elo-hiem*] **over Par'ó** – [Het woord *Elo-hiem* betekent hier] Rechter en Beul, om hem te kastijden met plagen en pijn. [Hoewel het woord *Elo-hiem* doorgaans met 'G-d' vertaald dient te worden, heeft het hier volgens *Rasji* een niet-heilige betekenis. Het is een afleiding van het woord *El*, dat kracht of macht betekent, zodat *Elo-hiem* dan 'de machtigste' of 'de sterkste' betekent.]

Zal jouw woordvoerder [נְבִיאָךָ – *neviëcha*] **zijn** – Zoals de vertaling ervan door Onkelos luidt: *jouw tolk*; zo doelt iedere uitdrukking van *navie* op iemand die tegen het volk straftoespraken houdt. Het [woord *navie*] komt van de [Hebreeuwse] stam נִבֵּי – *NIV*, spreken, [waarvan afgeleid *novëev*, doen spreken]. Het is te vertalen met 'prediker'.

Sforno **Ik stel je aan als *Elo-hiem* over Par'ó en Aharon zal *neviëcha* zijn** – Mosjé zal voor Par'ó als *Elo-hiem* – als een G-d – zijn, en Aharon zal dan voor Mosjé als zijn *navie* – profeet zijn.

² Jij zult alles zeggen wat Ik je zal bevelen, en Aharon, je broer, zal tegen Par'ó zeggen, dat hij de Israëlieten moet laten vertrekken uit zijn land.

Rasji **Jij zult alles zeggen** – Jij zult iedere opdracht eenmaal uitspreken, zoals je die uit Mijn mond hebt vernomen, en Aharon, je broer, zal haar vertolken en met redenen omkleden, ten aanhoren van Par'ó.

³. Maar ik zal het hart van Par'ó verharden en Mijn tekenen en Mijn wonderen in Egypte vermeerderen.

Rasji **Maar ik zal het hart van de Par'ó verharden** – Nadat eenmaal is gebleken dat hij slecht handelt en zich verzet tegen Mij, en het voor Mij duidelijk is, dat bij de heidense volken geen behoefte bestaat om hun hart volkomen over te geven, om zich te bekeren. Daarom is het goed dat zijn hart zich verhardt, ten einde door hem Mijn tekens te vermederen, en opdat jullie Mijn macht erkennen. Zo is de eigenschap van de Heilige, gezegend is Hij, Hij brengt rampen over de volken, opdat Israël zal luisteren en vrezen, want er staat geschreven in Tsefanja 3:6-7: *Ik heb volken uitgeroeid, hun vestigingen verwoest . . . Ik zei: „Opdat jullie Mij zullen vrezen en een moraal zult aannemen”*. En niettemin wordt bij de eerste vijf plagen niet gezegd dat Hasjem het hart van Par'ó verhardde, maar: *het hart van Par'ó was* [vanzelf reeds] *verhard*.

Ibn Ezra **Maar ik zal het hart van de Par'ó verharden** – Men kan zich afvragen wat, nu dat Hasjem het hart van Par'ó verhard heeft, dan de misdaad en zonde van Par'ó is. Maar het antwoord daarop is dat Hasjem aan de mens verstand gegeven heeft, zodat hij zelf een keuze kan maken tussen 'goed en kwaad.'

Ramban **Maar ik zal het hart van de Par'ó verharden** – [Is het rechtvaardig om Par'ó te straffen voor zijn zonden, als G-d zijn hart verhard heeft, en hem dus zo zijn vrije wil heeft afgenomen? *Ramban* antwoordt:] De Geleerden zeggen in *Midrasj Rabba Sjemot* [6:1]: G-d heeft aan Mosjé onthuld dat hij het hart van Par'ó zou verharden, ten einde hem te kunnen straffen, omdat hij de Israëlieten zulke zware slavenarbeid heeft opgelegd. Verder staat daar in de *Midrasj*: „Want Ik heb hem stijfkoppig gemaakt.” Hierover zegt Rabbi Jochanan: 'Nu kunnen de heidenen zeggen dat Par'ó geen mogelijkheid had om tot inkeer te komen [en dat hij dus geen straf verdiende].' Rabbi Sjim'on ben Lakisj zegt: 'Het antwoord op hun bezwaar is gebaseerd op het vers in *Misjlee* [Spreuken 3:34]: „Met spotters zal Hij spotten.” D.w.z., hij waarschuwt hem eerst en nog eens en een derde keer, maar als hij dan nog niet tot inkeer komt, dan wordt de deur voor inkeer voor hem gesloten, om hem te kunnen straffen voor zijn zonden. En zo gebeurde het ook met Par'ó: de Heilige, gelooft is Hij, zond vijf keer boodschappers naar hem toe, maar hij besteedde geen aandacht aan Zijn woorden [van waarschuwing]. Toen zei Hasjem tegen Par'ó: „Je bent hardnekkig en stijfkoppig geweest, dan zal Ik nu onreinheid [zonde] aan jouw onreinheid toevoegen. En zo hebben de Geleerden twee antwoorden gegeven op de vraag, die iedereen [zoals *Ibn Ezra*] stelt: 'Wat was de zonde waarvoor Par'ó verantwoordelijk gesteld werd, als G-d het hart van Par'ó verhard had?', en beide [antwoorden] zijn juist.

De eerste verklaring is dat Par'ó ten gevolge van zijn eigen slechtheid de Israëlieten onverdiend zeer slecht behandeld heeft en dat hij daarom verdiende dat het pad van berouw en inkeer van hem weerhouden werd, zoals op vele plaatsen in Tora en de andere Geschriften te vinden is. [Zie *Ramban* in *Hilchot Tesjoeva* 6:3, waar hij als voorbeeld *Jesjahoe* 6:10 en *II Divrei Hajamiem* (Kronieken) 36:16 noemt.] Dus Par'ó werd in feite gestraft voor wat hij gedaan had voordat zijn hard verhard werd door Hasjem. [Dus volgens deze verklaring werd Par'ó niet gestraft omdat hij de waarschuwingen van Mosjé in de wind had geslagen, maar omdat hij daarvóór reeds de Israëlieten zo slecht behandeld had.]

De tweede verklaring is dat de helft van de plagen hem trof wegens zijn eigen zonden [dat hij de Israëlieten niet wilde vrij laten en dus niet omdat hij hen slecht behandeld had], want [in de verzen 13 en 22 en 8:15] staat alleen: „Maar Par'ó bleef stijfkoppig,” en „verharde het hart van Par'ó.” Hieruit blijkt dat hij hen niet wilde wegsturen ter ere van Hasjem. Maar toen de plagen hem overweldigden en hij te uitgeput was om ze te

verdragen, werd zijn hart week en overwoog hij om hen weg te zenden, maar alleen wegens de zwaarte van de plagen en niet ter ere van zijn Schepper. Op dat moment verhardde G-d zijn gemoed en maakte Hij zijn hart obstinaat, „opdat Zijn naam verkondigd zou worden [in heel de wereld]” [zie verderop, 9:16], zoals er geschreven is [in *Jechezkel* (Ezechiël) 38:23]: „Ik zal worden geloofd en geheiligd, en Ik zal Mijzelf bekend maken voor de ogen van de volken, enz.” [Dus volgens deze verklaring werd Par’o gestraft wegens zijn stijfkoppigheid tijdens de eerste vijf plagen.]

En voor wat G-d zei [hierboven in vers 4:21] voordat de plagen begonnen: „Maar Ik zal zijn hart versterken en hij zal het volk niet wegsturen,” daar vertelde Hij Mosjé wat Hij zou gaan doen met Par’o in de toekomst, bij de latere plagen, in dezelfde betekenis als wanneer Hij zegt [in vers 3:19]: „Ik weet dat de koning van Egypte jou niet zal laten gaan.”

En dit [dat G-d zijn hart verhardde, opdat Zijn naam verkondigd zou worden in de wereld] is ook de verklaring voor ons vers hier. Met andere woorden, Ik zal zijn hart verharden, opdat Mijn wonderen vermenigvuldigd zullen worden in het land Egypte. Want betreffende de laatste vijf plagen en ook betreffende de verdrinking van de Egyptenaren in de zee staat er geschreven: „Hasjem verhardde het hart van Par’o” [14:8].

Sforno **Maar ik zal het hart van de Par’o verharden** – Daar G-d het berouw en de inkeer van de booswicht verlangt, zoals er geschreven staat [in *Jechezkel/Ezechiël* 33:11]: „Zowaar als Ik leef, zegt mijn Heer G-d, Ik verlang niet de dood van de booswicht, maar dat de booswicht terugkeert van zijn weg en blijft leven.” Daarom zullen de tekens en wonderen toenemen met het doel dat de Egyptenaren tot inkeer komen, door hun Zijn grootheid en goedheid te tonen, door middel van de tekens en wonderen, zoals er gezegd is (in 9:16): „Want hierom heb Ik je in stand gehouden, om je Mijn kracht te tonen.” En een andere reden was opdat Israël zou zien en tot ontzag zou worden gebracht, zoals er geschreven staat (in 10: 2): „Opdat je zult vertellen [aan je zoon en kleinzoon, hoe Ik gespot heb met Egypte...]”

Wanneer het hart van Par’o niet verhard was, zou hij ongetwijfeld Israël hebben weggezonden, niet uit spijt of uit onderwerping aan Hasjem, gezegend is Hij, noch omdat hij spijt had van zijn rebellie en dat hij nu G-ds grootheid en goedheid erkende – maar omdat hij niet langer de plagen kon verdragen, zoals zijn eigen dienaren tegen hem zeiden [in vers 10:7]: „Weet u niet dat Egypte verloren is?” Dit was geen berouw. Echter, als Par’o werkelijk zich had willen onderwerpen aan G-d, gezegend is Hij, en tot Hem had willen terugkeren in volledig berouw, dan had er in het geheel geen G-ddelijk afschrikmiddel hoeven te zijn. [Dus het doel van de verharding van het hart van Par’o was om te voorkomen dat Par’o uit angst voor de plagen, die hij niet verdragen kon, zich zou onderwerpen aan de eisen van Hasjem, in plaats van uit berouw. Door Par’o te doen volharden in zijn stijfkoppigheid kreeg hij en ook het volk van Egypte de kans om berouw te tonen en tot inkeer te komen. Dit was het doel van de vele, steeds zwaardere plagen. En een andere reden was om de Israëlieten G-ds macht te tonen.]

4 Maar Par’o zal niet naar jullie luisteren en dan zal Ik mijn hand tegen Egypte opheffen en Mijn legers, Mijn volk, de Israëlieten, uit Egypte voeren door middel van zware straffen.

Rasji **Mijn hand** – [niet macht, maar] werkelijk *hand*, om hen te straffen.

Sforno **Maar Par’o zal niet naar jullie luisteren** – Noch voor, noch na de verharding van zijn hart, hoewel hij een groot aantal tekens en wonderen waarneemt. Daarom zal Ik hem met gelijke mate straffen, namelijk de plaag van de eerstgeborenen en het verdrinken van Egypte in de Rietzee. Alleen deze twee behoorden tot de categorie van straf in gelijke mate [d.w.z. een straf in gelijke zwaarte als de misdaad]. De overige plagen hadden als doel om hen terug te brengen tot G-d door berouw, zoals er gezegd is [in vers 17]: „Hiermee zul je weten dat Ik Hasjem ben,” en [in vers 8:18, na de plaag van het ongedierte]: „Opdat je zult weten dat Ik Hasjem ben in het midden van het land.” En [in vers 9:29 na de plaag van de hagel]: „Opdat je zult weten dat de aarde van Hasjem is.” [En zo ook vers 10:1-2.] Zelfs toen zij verdrongen, was de bedoeling dat dit op een dergelijke manier zou gebeuren dat diegenen van de Egyptenaren die het zouden overleven, Hem zouden erkennen en kennen, zoals geschreven staat in het volgende vers.

Ibn Ezra **Mijn legers** – Hier worden de Israëlieten vergeleken met de engelen. [Het woord *tsava* – legioen – duidt op een georganiseerde groep, en niet zozeer op een groot aantal. Dus een leger is een legioen, maar ook de engelen en de hemellichamen vormen een legioen, want ze zijn allemaal georganiseerd.]

5 En Egypte zal weten dat Ik Hasjem ben, wanneer Ik Mijn hand zal uitstrekken over Egypte; en Ik zal de Israëlieten uit hun midden wegvoeren.

6 Mosjé en Aharon deden zoals Hasjem hen bevolen had.

Sforno **Mosjé en Aharon deden** – In die volgorde, zoals Hasjem het bevolen had: Mosjé sprak eerst en daarna vertaalde Aharon dat. En ze voegden niets toe aan de woorden van Hasjem, noch lieten ze er iets van weg.

7 Mosjé was tachtig jaar oud en Aharon was drie en tachtig jaar toen zij tegen Par’o spraken.

Sforno **Mosjé was tachtig jaar oud** – Ondanks hun gevorderde leeftijd stonden ze met enthousiasme op om de wil van hun Maker uit te voeren. Want ook iemand die in die dagen de leeftijd van tachtig had bereikt, had de dagen van ‘grijs haar’ [hoge leeftijd] al gepasseerd en had nu de leeftijd van de ‘sterken’ bereikt, zoals Mosjé

getuigt in zijn gebed: „De dagen van onze jaren zijn zeventig jaar, of zelfs in sterkte tachtig jaar” [*Tehilliem* 90:10].

8 Hasjem zei tegen Mosjé en tegen Aharon als volgt:

9 Wanneer Par’o tegen jullie zal zeggen: „Doe eens een wonder”, zeg dan tegen Aharon: neem je staf en werp hem voor Par’o neer, dan hij zal in een slang veranderen.

Rasji **Een wonder** – Een teken om te laten weten dat de macht ligt bij Hem die jullie zendt.

Sforno **Doe eens een wonder** – Een wonder toont de grootheid van de Zender aan, dat het verstandig is om naar Zijn stem te luisteren. Een teken echter getuigt van de authenticiteit van de boodschapper. Dat is de reden waarom Mosjé tekens verrichtte in aanwezigheid van Israël, want zij twijfelden niet aan de grootheid en capaciteit van Degene die hem gezonden had, maar zij twijfelden of de afgezant wel authentiek was. Par’o had echter ernstige twijfels over de Zender, en ontkende zelfs Diens bestaan, toen hij zei [in vers 5:2]: „Ik ken Hasjem niet.” Dat is de reden waarom hij om een ‘wonder’ vroeg, om de authenticiteit van de Zender te verifiëren, zodat het de moeite waard zou zijn om naar Hem te luisteren.

Ba'al Hatoeriem **Dan zal hij in een slang veranderen** – Aharon moest dit gebod met de slang uitvoeren, zodat Par’o zou zien dat de natuur moet buigen voor de wil van G-d.

10 En Mosjé en Aharon kwamen bij Par’o en deden precies zoals Hasjem geboden had, dus Aharon wierp zijn staf voor Par’o en voor diens dienaren en het werd een slang.

11 Toen riep ook Par’o zijn geleerden en tovenaars en ook zij, de beeldschriftkundigen van Egypte deden met hun toverkunsten hetzelfde.

Rasji **Toverskunsten** – Onkelos vertaalt hier *toverspreuken*. Er is geen voorbeeld van in de Tora maar men kan het vergelijken met [wat geschreven staat in Ber. 3:24]: *het als een door een toverspreuk wentelende zwaard*; het leek erop alsof het [zwaard] zich door een toverspreuk rondwentelde.

Rambam Toverkunsten zijn leugens en bedrog, waarmee de vroegere afgodendienaren [d.w.z., de priesters van de afgoden] de volken trachtten te bedriegen om macht over hen te kunnen uitoefenen. Het past Joden, die wijs en geleerd zijn, niet zich tot die leegheid te laten aantrekken, noch te overwegen dat ze enige waarde hebben, zoals geïmpliceerd wordt [door *Bamidbar* /Numeri 23:23]: „Want er is geen wichelarij onder Ja’akov, of tovernarij in Israël.” En er staat geschreven [*Devariem*/Deuteronomium 18:14]: „Deze volken, die jij verdrijft, luisteren naar astrologen en waarzeggers. Maar iets dergelijks heeft Hasjem je G-d je niet gegeven.” Ieder die in zijn hart in dit soort zwarte kunst gelooft en die denkt dat er waarheid en woorden van wijsheid in zit, maar dat het alleen maar door Tora verboden is, die is dwaas en dom.

Ramban **Met hun toverkunsten** – [Hebr.: בְּלִהְיֵיהֶם – *belahateihem*.] Onze Geleerden hebben gezegd [in *Sanhedrin* 67b] dat dit toverkunsten zijn en dat ze die deden met behulp van destructieve engelen. Het woord is afgeleid van de stam van het woord לוהט – *loheet* – een vlamvend vuur [*Tehilliem* (Psalmen) 104:4], en een vlam zet de booswicht in brand (id. 106:18). Het idee is dat dit soort daden mogelijk worden gemaakt door „vlammenwerpers”, d.w.z. vurige engelen. Deze krachten „branden in iemand, zonder dat hij het weet” [*Jesjajahoe* 42:25]. De Geleerden zeggen ook dat dit soort toverkunsten het werk is van demonen. Het woord בְּלִהְיֵיהֶם – *belahateihem* is afgeleid van het woord לַט – *lat* – dat ‘geheim’ betekent, zoals in I *Sjmoeël/Samuel* 18:22: „Spreek in het geheim – בְּלֵט [ballat] – tot David,” en in *Roet/Ruth* 3:7: „En zij kwam in het geheim – בְּלֵט [ballat].” Demonen komen namelijk in het geheim, want zij hebben lichamen van lucht, door de zintuigen niet waarneembaar. En dit is de reden dat er geschreven staat: „Toen riep ook Par’o zijn geleerden en tovenaars,” want de ‘geleerden’ waren experts op het gebied van de demonen, en waren hun leiders en oudsten, en de tovenaars beheersten de zwarte magie.

Ramban verklaart vervolgens het woord חַרְטָמִים – *chartoemim* – tovenaars. Het is opgebouwd uit twee woorden, חַר – *char* – en טַמֵּי – *toemei*, hetgeen betekent dat zij beenderen verstoren – נְחָרִים טַמֵּי – *necheriem toemei*. Want het is algemeen bekend dat dit soort waarzeggers hun wijsheid halen uit het raadplegen van de botten van dode mensen of dieren.

12 Ieder wierp zijn staf neer, en zij werden hierop een slang; maar de staf van Aharon verslond hun staven.

Sforno **En zij werden hierop een slang** – Met het uiterlijk van slangen, maar ze bleven bewegingloos.

Rasji **Maar Aharons staf verslond** – Nadat hij weer terug tot staf geworden was, verslond hij hen allen [*Sjabbat* 97a].

Sforno **Maar de staf van Aharon verslond hun staven** – Om te tonen dat alleen Hasjem levensgeest kan geven, want de tovenaars hadden niet de kracht om hun slangen te laten bewegen.

13 Maar Par’o bleef stijfkoppig en hij luisterde niet naar hen, zoals Hasjem voorspeld had.

14 Toen zei Hasjem tegen Mosjé: „Par’o is hard van binnen, hij weigert het volk weg te sturen”.

Rasji **Hard:** Zwaar volgens Onkelos.

15 Ga in de ochtend naar Par'o, dan gaat hij uit naar het water en ga daar bij hem staan aan de oever van de rivier, met de staf, die in een slang veranderde, in je hand.

Rasji **Dan gaat hij uit naar het water** – Om zijn behoeften te doen, want hij maakte zichzelf tot een afgod en zei [als bewijs van zijn goddelijkheid] dat hij niet nodig had zijn behoeften te doen. Daarom staat hij vroeg op en gaat hij naar de rivier om daar zijn behoeften te doen. [Zodat niemand hem zal zien.]

Ibn Ezra Om het niveau van het water te controleren, omdat het economisch leven van Egypte om de Nijl draaide.

R. Bachia De eerste waarschuwing van iedere serie van drie plagen werd bij de Rivier gegeven, en de tweede waarschuwing werd in het koninklijke paleis gegeven, omdat dit de symbolen waren van de arogantie van Par'o. Hij beschouwde zichzelf als de meester van de Rivier, de bron van het agrarisch leven in het droge Egypte, en als hij geslagen werd door een plaag, werd zijn weerstand gesterkt in het paleis, de zetel van zijn macht. Daarom verkoos G-d die twee plaatsen om de val van Par'o te verkondigen en om hem te tonen dat hij machteloos was om de wil van G-d te weerstaan.

16 En zeg dan tegen hem: „Hasjem, de God van de Hebreërs heeft mij naar u toe gestuurd om te zeggen: Laat Mijn volk gaan, opdat zij mij dienen in de woestijn; maar kijk, tot nu toe heeft u niet geluisterd.”

Rasji **Tot nu toe** – [Hebr.: עַד־כֹּה (*ad ko*). De eenvoudige betekenis van deze woorden is:] Tot zo ver. De Midrasj verklaart dit echter: totdat u van mij zult horen over de plaag van de eerstgeborene, die ik zal beginnen [te vertellen in Sjem. 11:4] met [het woord] כֹּה – zo, n.l. zo zegt Hasjem: omstreeks middernacht (*Rasji*).

Ramban De reden dat Hasjem Mosjé opdraagt zijn waarschuwing aan Par'o met deze woorden te beginnen, is omdat vanaf dit moment Par'o getroffen zal worden door plagen en Mosjé moest Par'o vertellen dat hij deze straf verdiende wegens zijn eigen slechtheid, omdat hij niet geluisterd had naar zijn Schepper. Echter, Par'o vertelde hem niet expliciet dat hij niet wilde luisteren en dat hij het volk niet zou laten gaan, behalve de eerste keer [in vers 5:2], toen hij zei: „Ik ken Hasjem niet en ik zal Israël niet wegzenden.” [Maar tijdens hun tweede ontmoeting, toen de staf veranderde in een slang, zei Par'o niets van dien aard]. Par'o schreeuwde niet kwaad tegen Mosjé en Aharon, maar hoorde alleen hun woorden aan en hield zich stil, omdat hij bang was voor de plagen vanaf het moment dat zij [Mosjé en Aharon] voor hem het wonder hadden gedaan van de staf die de slangen verslond. Echter, bij de eerste plagen testte hij de capaciteit van zijn tovenaars, of die hetzelfde konden doen als Mosjé en Aharon deden, als om te zeggen dat Mosjé geen wonderen verricht had, maar alleen maar toverkunsten. Dus Par'o was bang voor de komende plagen, maar maakte zichzelf sterk om zijn angst te overwinnen, en dat is de betekenis van wat er geschreven staat in vers 13: „Maar Par'o bleef stijfkoppig.”

17 Zo spreekt Hasjem: hierdoor zul je weten dat Ik Hasjem ben: kijk, ik sla met de staf die ik in mijn hand heb op het water dat in de rivier is en het zal veranderen in bloed.

Sforno **Hierdoor zul je weten dat Ik Hasjem ben** – Want Ik zal de aard van iets wat permanent [en onveranderlijk] is, namelijk de rivier, totaal veranderen. [Het is een veel groter wonder om een rivier, die permanent en onveranderlijk is, te veranderen, dan om een stok te veranderen, die vergankelijk is.]

Rasji **En het zal veranderen in bloed** – Omdat er in Egypte geen regen valt, maar [het water van] de Nijl stijgt en het land drenkt, en omdat de Egyptenaren de Nijl aanbidden, daarom sloeg Hij eerst de door hen gevreesde [afgod] en daarna sloeg Hij hen zelf. [*Sjem. Rabba* 9].

18 En de vissen in de rivier zullen doodgaan en de rivier zal stinken en de Egyptenaren zullen tevergeefs proberen water uit de rivier te drinken.

Sforno **En de vissen zullen doodgaan** – Het water zal er niet alleen maar uitzien als bloed, het zal veranderen in bloed, waarin de vissen niet kunnen leven.

Rasji **En de Epytenaren zullen tevergeefs proberen** – Zij zullen genezing zoeken voor het water van de rivier, opdat het weer geschikt zal worden om te drinken.

Sforno Ze zullen naast de rivier in de grond graven, op zoek naar water, zoals er in vers 24 staat geschreven.

19 Hasjem zei tegen Mosjé: „Zeg tegen Aharon: neem je staf en strek je hand uit over de wateren van Egypte, over hun stromen, over hun zijrivieren, over hun meren en over al hun waterplassen en dan zal het bloed worden; dan zal er bloed zijn in heel het land Egypte, en ook in hun houten en stenen voorwerpen.”

Rasji **Zeg tegen Aharon** – Omdat de rivier Mosjé beschermd had toen hij daarin geworpen was, daarom werd zij niet door hem geslagen, noch bij [de plaag van] het bloed, noch bij [die van] de kikvorsen maar werd zij gestraft door Aharon [*Sjemot Rabba* 9].

Hun stromen – Dit zijn de rivieren die vanzelf stromen, zoals onze rivieren.

Hun zijrivieren – Dit zijn de afvoerkanalen die door mensenhanden gemaakt werden van de oever van de rivier naar de velden. Het Nijl-water was gezegend en daarom stijgt het op via de afvoerkanalen en bevoeit de velden.

Meren – Een verzameling van water die niet opwelt en niet voortstroomt maar op één plaats blijft staan en men noemt dit een vijver.

In heel het land Egypte – Ook in de badhuizen en ook in de baden in de huizen.

In de houten en stenen voorwerpen – Het water dat zich in de houten voorwerpen en in de stenen voorwerpen bevond [Sanhedrin 67b, Sjemot Rabba 9].

20 En Mosjé en Aharon deden zoals Hasjem hun had opgedragen; en hij hief de staf op en sloeg het water dat in de rivier was voor de ogen van Par’o en voor de ogen van zijn dienaren; en al het water dat in de rivier was, veranderde in bloed.

Ibn Ezra Tora vermeldt alleen dat hij zijn staf ophief om de rivier te slaan, maar niet dat hij daarmee al het water in heel Egypte sloeg.

Ramban **En hij hief de staf op en sloeg het water** – Dit betekent dat hij de staf ophief en zijn hand uitstreekte over het land Egypte, in alle richtingen [zoals G-d hem in het vorige vers geboden had: „Neem je staf en strek je hand uit over de wateren van Egypte, over hun stromen, over hun zijrivieren, enz.”], en pas daarna sloeg hij het water in de rivier de Nijl voor de ogen van Par’o en al het water in de rivier veranderde in bloed voor zijn ogen. [*Ramban* is het dus niet eens met *Ibn Ezra*.]

21 En de vis die in de rivier was, stierf en de rivier stonk en de Egyptenaren konden het water van de rivier niet drinken want het was bloed geworden in het hele land.

Ber.Rabba **En de Egyptenaren konden het water van de rivier niet drinken** – R. Abin de Leviet, de zoon van rabbi, zei: De Israëlieten werden rijk dankzij de plaag van het bloed. Als een Egyptenaar en een Israëliet zich in hetzelfde huis bevonden, waar een vat vol water was, en de Egyptenaar wilde daar een kan mee vullen, dan bleek dat bloed te zijn, maar de Israëliet dronk water uit hetzelfde vat. Wanneer de Egyptenaar tegen de Israëliet zei: „Geef me wat van jouw water, dat jij in je hand houdt,” en hij gaf hem dat, dan werd het ook bloed. Zelfs als hij zei: „Laten we drinken uit dezelfde kan,” dan dronk de Egyptenaar bloed en de Israëliet dronk water. Alleen wanneer hij het kocht van de Israëliet voor geld, dan kon hij water drinken. En zo werden de Israëlieten rijk.

22 Maar toen de beeldschriftkundigen van Egypte hetzelfde deden met hun toverkunsten, verhardde het hart van Par’o en luisterde hij niet naar hen, zoals Hasjem gezegd had.

Ibn Ezra [Hoe konden de Egyptische magiërs water in bloed veranderen, als al het water van Egypte al in bloed veranderd was? *Ibn Ezra* verklaart:] Alleen het water boven de grond veranderde in bloed, maar het water dat onder de grond was, toen de plaag begon, was niet in veranderd, ook niet nadat het naar boven was gehaald. De magiërs groeven daarom een nieuwe bron en daarmee „deden ze hetzelfde met hun toverkunsten.” [Maar volgens de Midrasj moesten ze het water kopen van de Israëlieten.]

Rasji **Toverkunsten** – Toverspreuken die men in het geheim en in stilte zegt. En onze geleerden zeggen dat het ’t werk is van geesten, tovernarij.

Verhardde het hart van Par’o – Hij zei: dit doen jullie door middel van toverkunsten (Sjemot Rabba 9). Jullie brengen stro naar Ofrajiem, een stad die geheel van stro is, zo brengen jullie ook toverkunsten naar Egypte dat vol is van tovernarij (Menachot 85a).

23 Par’o keerde zich om en ging naar zijn huis en nam zich ook dit niet ter harte.

Rasji **Ook dit** – Noch het wonder van de staf die in een slang veranderde, noch dat van het bloed.

Ramban De verklaring van *Rasji* is niet logisch. Beter is dat hij zelfs geen aandacht besteedde aan dit, want dit was een plaag [het wonder met de slang was geen plaag, maar het wonder van het bloed was wel een plaag en zelfs daar besteedde hij geen aandacht aan], terwijl hij nu toch bevreesd had moeten zijn dat G-d hem vanaf nu zou straffen.

24 En alle Egyptenaren groeven in de omgeving van de rivier naar drinkwater want het water van de Nijl konden zij niet drinken.

25 En zo verliepen er zeven dagen sinds Hasjem de rivier geslagen had.

Rasji **Zo verliepen** – [Letterlijk: Toen het aantal van zeven dagen vol was. Dit slaat op] het aantal van zeven dagen dat de rivier niet terug terugkeerde naar haar vroegere toestand, want de plaag was gedurende een vierde deel van een maand van kracht en de [andere] drie delen vermaande en waarschuwde hij [Mosjé] hen [de Egyptenaren][S.R. 9].

26 Toen zei Hasjem tegen Mosjé: „Ga naar Par’o en zeg tegen hem: ‘Dit heeft Hasjem gezegd: laat Mijn volk gaan opdat het mij zal dienen.

Rasbam Mosjé waarschuwde Par’o twee keer voordat een plaag manifest werd, maar voor de derde plaag gaf hij geen waarschuwing. Dit bleef het patroon gedurende alle plagen, die optraden ingroepen van drie. Voor de plaag van het bloed en de kikvorsen werd Par’o gewaarschuwd, maar maar niet voor de plaag van de luizen. Voor de plaag van de wilde dieren en de pest gaf Mosjé Par’o een waarschuwing, maar hij waarschuwde hem niet voor de huidziekte. Par’o werd gewaarschuwd zowel voor de hagel als voor de sprinkhanenplaag, maar de plaag van de duisternis kwam zonder waarschuwing vooraf.

Malbiem **Ga naar Par’o** – Ze moesten naar het paleis van Par’o gaan, waar ze zouden worden omringd door hofdignitarissen, zodat iedereen zou weten dat de kikvorsen gebracht werden door de profeet van Hasjem. De eerste plaag demonstreerde dat de Egyptische afgod, de Rivier, machteloos was tegen G-d. Met de tweede plaag, toen de Rivier zelf de kikvorsen produceerde, werd aangetoond dat de Rivier zelf de dienaar van G-d was.

27 En als u weigert hen te laten vertrekken, dan zal Ik heel uw land treffen met kikvorsen.

Rasji **Wanneer u weigert** – En hoewel Par’o tot nog toe slechts eenmaal geweigerd had, kreeg hij reeds de bijnaam van weigeraar. [Het woord ‘weigeren’ is in het Hebreeuws hetzelfde als een ‘weigeraar’.]
Zal ik heel uw land treffen – Slaan. Het is geen uitdrukking voor doden maar voor slaan (*Rasji*).

28 En de rivier zal wemelen van kikvorsen en ze zullen opstijgen en in uw huis komen en in uw slaapkamer, en op uw bed en in het huis van uw dienaren en in die van uw volk en in uw ovens en in uw baktroggen.

29 Zowel in u als in uw volk als in al uw dienaren zullen de kikvorsen komen.’ ”

Rasji **Zowel in u als in uw volk** – Zij kwamen in hun ingewanden en kwaakten daar [Sjemot Rabba 10].